

DŽEJN DŽONSON

LĀ VIRINT
UZDĀHĀ

Prevela Ljiljana Petrović-Vesković

alnari
PUBLISHING

Beograd, 2012.

PRVI DĚO

I.

PETI DAN PRVE NEDELJE RABI AL-AVALA *

GODINA 1087, ANNO HIJIRA **

(1677. GODINA PO HRIŠĆANSKOM KALENDARU)

MEKNES, MAROKANSKO KRALJEVSTVO

Kiša uporno pada još od ranih jutarnjih sati, pretvarajući zemlju u raskvašenu bljuzgavicu. Uđara po krovovima i terasama gde žene obično prostiru veš i uhode muškarce koji idu za svojim poslovima. Dobuje po zelenom fajansu Šauja džamije, preko četiri zlatne jabuke i mesečevog srpa na vrhu visokog minareta. Sliva se niza zidove koji okružuju palatu, ostavljajući tamne mrlje što podsećaju na krv.

Majstori stoje naokolo u odorama prilepljenim uz tela, koje su sada natopljene vodom i isprskane blatom, i zure u masivne table kedrovog drveta namenjene za glavnu kapiju. Nikome nije palo na pamet da zaštiti drvo od kiše, jer je već nastupilo ono doba godine kada neveni prekrivaju izbrazdane crvene brežuljke poput smetova narandžastog snega i kada se smokvine grane u gradskim vrtovima kite nabubrelim pupoljcima.

* Treći mesec islamskog lunarnog kalendara. Islamska godina ima 12 meseci, a svaki mesec po 29 ili 30 dana. Prvi je muharam, a potom slede: safar, rabi al-aval, rabi at-tani, jumada al-ula, jumada at-tanija, radžab, šaban, ramazan, saval, du-al-kada (dulkada) i du-al-hidža (dulhidža). (Prim. prev.)

** *Anno hijira* (lat., skr. AH), doslovno „u godini *hidžre*“. U islamskoj tradiciji, *hidžra* označava preseljenje Proroka Muhameda i njegovih sledbenika iz Meke u Medinu. Taj događaj, koji se odigrao 622. godine n. e., obeležava početak islamske ere. (Prim. prev.)

Daleko odatle, na drugom kontinentu, francuski kralj je zaokupljen čudnovatim planovima za izgradnju palate i vrtova u Versaju. Sultan Mula Ismail, vladar svekolikog Maroka, nedavno je objavio da će podići palatu koja će pomutiti sjaj Versaja: zidovi će se pružati dužinom od tri stotine milja evo baš odavde, od Meknesa, preko planina Srednjeg Atlasa pa sve do Marakeša! Prva faza tog uzvišenog poduhvata – Dar Kbira, sa dvanaest nadvijajućih paviljona, sa džamijama i *hamamima*, unutrašnjim dvorištima i vrtovima, kuhinjama i vojničkim barakama i *kubama* – već se bliži kraju. Glavna kapija tog velelepog dvorskog kompleksa, Bab al-Rais, trebalo bi da bude otvorena kroz samo jedan dan. Provincijski guverneri iz svih delova carstva su se već okupili u Meknesu kako bi prisustvovali svečanom događaju, donoseći sa sobom bogate poklone – robove, platno protkano zlatnim nitima, francuske satove i srebrne svećnjake. Ismail namerava da u ponoć vlastitim rukama ubije jednog vuka i da zakopa njegovo telo ispod glavnog ulaza. Ali kako će to učiniti ako kapija, koja predstavlja simbol tog veličanstvenog poduhvata, dotada ne bude dovršena? I šta će sultan učiniti ukoliko njegovi planovi budu osujećeni?

Samo jedan od majstora se zabrinuto češka po potiljku, utonuo u misli.

Posmatra raštrkanu skupinu evropskih robova koji dirinče na spoljašnjim zidovima, popravljajući čudovišnu rupu koja se otvorila prethodne noći, kada se deo konstrukcije srušio. Naboj je natopljen vodom: pesak i kreč se po svojoj prilici nisu dobro sjedinili i sada je kiša čitavu konstrukciju učinila kobno nestabilnom. Pokušaji da se stvar ispravi će sigurno završiti neuspelom i tada će svi biti išibani zbog nemara. Ili će ih pak zadesiti još teža sudbina.

Svi radnici su mršavi i bleđi. Lica su im ispijena od gladi, a tunike prljave i pocepane. Jedan od njih, sa gustom bradom i upalim očnim dupljama, šara pogledom preko žalosnog prizora: „Tako mi božjih kostiju, ovde je tako hladno da bi čak i divlji veprovi pocrkali.“

Njegov komšija mrko klima glavom. „I turobno kao u Halu usred zime.“

„U Halu bar ima piva.“

„Da, piva i žena.“

Na te reči svi čežljivo uzdahnuše.

„Čak i halske rospije deluju privlačno nakon pet meseci provedenih na ovom mestu.“

„Kad samo pomisliš da si se otisnuo na more da bi pobegao od njih!“

Radnici počеше da se smeju, ali njihov smeh beše gorak i kratkog daha. Kao srećnici koji su preživeli višemesečno zatočeništvo u smrdljivim podzemnim *matamorama* u koje su ih ti strani đavoli nagurali pošto su ih oteli sa

Lavirint uzdaha

trgovačkih brodova i ribarskih čamaca koji su plovili između Korke i Kornvola, oni su svoje zarobljeničke dane u Maroku provodili ispredajući priče pune čežnje i maštajući o zavičaju.

Vil Harvi se naglo uspravi, sklanjajući pokislu kosu s lica. „Hristovih mu očiju, pogledajte ono!“

Svi okrenuše glave. Jedna unutrašnja vrata iza ogromnog ulaza palate se otvoriše i oni videše kako kroz njih štrči neka čudna naprava iza koje se pojavi visoka figura, koja se morala saviti gotovo napola da bi izašla. A onda se ta figura, odevena u skarletnu odoru koja je delimično bila prekrivena belim vunenim ogrtačem sa zlatnim bordurama, uspravi do natprirodne visine. Iznad glave obmotane turbanom se nadvijao okrugao komad platna, prikačen za dugu dršku, koji je očigledno trebalo da posluži kao zaštita od kiše koja je i dalje jednako padala.

„Šta je, dođavola, *ono*?“, upita Harvi.

„Mislim da se to zove kišobran“, smelo izjavi velečasni Ebsli.

„Ne mislim na tu spravu, tikvane, već na onog stvora koji je drži. Pogledajte samo kako hoda! Kao dresirani španski poni!“

Figura se obazrivo provlačila između bara kišnice. Preko papuča ukrašenih draguljima nosila je visoke plutane klompe, za koje se naprosto lepilo raskvašeno blato. Radnici su kao opčinjeni posmatrali kako se figura probija kroz blato i uskoro počеше da dobacuju:

„Nakarada ljudska!“

„Muška drolja!“

To im beše retka prilika da na nekome iskale svoju muku, pa čak i ako je taj neko samo stranac koji uopšte ne razume njihove uvrede.

„Izopačeni kicoš!“

„Nežan kao krin!“

„Polutan!“

Kao da je ta poslednja i najbezazlenija opaska konačno pogodila metu, dvoranin naglo zastade, nagnu svoju smešnu napravu unazad i skrenu pogled ka njima. Čak i ako su njegovo držanje i odeća dotada ostavljali utisak precvale ženstvenosti, izraz na njegovom licu natera te drske strance da naprasno promene mišljenje. Lice mu svakako nije ni belo ni nežno kao krin. Pre deluje kao da je isklesano od opsidijana ili tvrdog drveta pocrnelog od starosti. Poput ratničke maske, mrke i nepomične, ono nije odavalo nikakav znak ljudskosti koja se skriva ispod površine – izuzev upozoravajuće pruge bele boje koja se pojavi ispod crnih dužica dok su se njegove plamteće oči prikivale za njih.

„Trebalo bi da pripazite *koga* vređate.“

Skupina robova naglo zamuknu.

„Dovoljno je da pucnem prstima pa da se vaši nadzornici odmah sjate.“

Iza jednog zasvođenog ulaza, tridesetak metara dalje, četvorica muškaraca spremali su čaj. Para koja je izbijala iz lončeta lelujala je oko njih, zbog čega su podsećali na duhove. Ali taj utisak može da zavara: ako bi se ukazala potreba da kazne nekog radnika, duhovi bi u tren oka digli ruke od čaja i stuštili se u svet stvarnih ljudi, mašući motkama i korbačima.

Zatočenicima se nezgrapno vrpolje, prekasno shvativši težinu svog prestupa. Ko bi još mogao da govori engleski u toj đavoljoj nedodijiji!

Dvoranin ih ravnodušno posmatra. „Oni ljudi tamo su odabrani zbog svoje surovosti. U njima više nema ni mrve ljudskosti. Njihova dužnost je da nemilosrdno kažnjavaju lenje i nepokorne, što znači da bi bez trunke griže savesti mogli da vas ubiju i pokopaju među tim zidovima koje iznova podižete. Uvek ima onih koji će da zauzmu vaše mesto. Život je ovde, u Meknesu, strašno jeftina roba.“

Svi zatočenicima znaju da je to sušta istina. Očajni skreću pogled ka Vilu Harviyu, kao da su ga jednoglasno izabrali za svog zastupnika (na kraju krajeva, on je glavni krivac jer im je skrenuo pažnju na tog čoveka). Ali je Vilova glava povijena, kao da očekuje udarac. Niko ne progovara ni reči. U vazduhu lebdi gotovo opipljiva napetost.

Harvi konačno podiže glavu, sa izrazom prkosa na licu. „Jesi li ti čovek? Ili možda đavo? Zar želiš da umremo zbog nekoliko nepromišljenih reči?“

Ostali su polako uvlačili vazduh. Dvoranin se na trenutak sumorno osmehnu a onda preko lica navuče onu staru masku. „Jesam li čovek? Ah, to je dobro pitanje...“ Zastade, pružajući im priliku da pažljivo osmotre ogrtač sa zlatnom bordurom, skupocene grivne na njegovim crnim mišićavim podlacticama, srebrnu alku u levom uhu. „Ja sam polučovek, niko i ništa: rob poput vas. Treba da budete zahvalni što mi onog dana kada su me bacili pod nož nisu iščupali i srce iz grudi.“ Okrugli komad platna se lagano vraća nazad, sakrivajući mu lice.

Niko ne pušta ni glasa jer nikome nije jasno šta je hteo da kaže. Samo nemo posmatrahu kako se dvoranin obazrivo probija kroz blato i ide ka izduženoj čistini između palate i *medine* koja se nalazi u zaleđu. Približivši se nadzornicima, nakratko zastade. Svi zaustaviše dah. Ali primetiše samo kratku razmenu pozdrava i ništa više. Konačno, skrušeni i svesni da su se za dlaku izvukli, vratiše se beskrajnom dirinčenju. Nastaviće da žive i rade, odlažući smrt na bar još jedan dan. Na kraju krajeva, to je najviše što bilo ko od nas može da traži.

2.

„Mir s tobom, gospodine.“

Sidi Kabur je vitak stariji muškarac sa besprekornom belom bradom, negovanim rukama i savršenim manirima. Dok ga posmatrate, nikad ne biste pomislili da pred vama stoji jedan od najvećih stručnjaka za otrove u čitavom Maroku. Naginje glavu i pozdravlja me blagim, učtivim osmehom, sa onom neutralnom formalnošću koja treba da ostavi utisak da me nikad pre nije video, kao da sam neki nepoznati kupac koji je slučajno nabasao na njegovu skrovitu radnjicu u zadnjem delu *suka* Hena, privučen mirisom tamjana, taliuinskog šafrana i drugih zabranjenih supstanci. Pa ipak, istina je da smo Sidi i ja stari znanci, pošto se moja gospodarica često oslanja na njegove tajne veštine.

Moj instinkt, izoštren dugogodišnjim iskustvom stečenim na dvoru, odjednom mi govori kako treba da se držim na oprezu. Spuštam pogled ka njemu, svestan da ove glupave klompice koje nosim na nogama još više ističu moju već dovoljno upadljivu visinu. „I s tobom, *fkih*.“ Nijedan od nas ničim ne pokazuje da se u stvari poznajemo.

Primećujem kako mu levo oko poskakuje, što me tera da zvirnem u stranu. Među senkama u zadnjem delu radnje nazreh mušku siluetu. Ponovo pogledah u trgovca i vidih kako pući usne. *Budi obazriv*, kažem sebi.

„Kakva kiša!“ rekoh zapodevajući neobavezan razgovor.

„Moja žena, neka je Bog čuva, iznela je juče oko podneva sve tepihe iz gostinskog salona i stavila ih na terasu da se vetre.“

„I zaboravila da ih vrati unutra?“

Sidi Kabur bespomoćno sleže ramenima. „Majka joj je bolesna. Provela je čitavu noć pored njene postelje pa se tek jutros, posle prve molitve, setila tepiha. Te tepihe sam nasledio od svoje babe. Istkani su od dobre, jake vune, ali

su se boje razmazale.“ Sidi napravi tugaljivu grimasu, ali ja znam da taj razgovor treba samo da zamaže oči neznancu koji vreba iz senke. Dok nabraja biljke koje su njegovoj tašti pomogle da se oslobodi dugotrajnog zatvora, muškarac iz senke konačno progovara.

„Imaš li koren vučjeg luka?“

Osećam kako mi se dlačice na potiljku kostreše. Vučji luk je retka biljka sa protivrečnim svojstvima. Kao što sam odavno naučio, blagotvorne supstance iz njene lukovice mogu da zaustave krvarenje i da podstaknu brzo zarastanje rana. S druge strane, od njenog lišća se može napraviti smrtonosan otrov. Zbog retkosti vučjeg luka i moćnog dejstva koje mu se pripisuje, njegova cena je izuzetno visoka. Po strančevom akcentu zaključujem da se njegova postojbina nalazi negde između donjeg Atlasa i Velike pustinje, u oblasti gde se ova biljka najlakše pronalazi (a potom spuštam pogled ka njegovim nogama i primećujem da nosi papuče sa zaobljenim vrhom, kakve se retko viđaju ovde na severu). Taj čovek sigurno zna da se vučji luk može kupiti na *suku* u Tafafrautu po daleko razumnijoj ceni. A to nužno znači da za njega, ili gospodara u čijoj se službi nalazi, novac ne predstavlja naročitu stavku. Ili pak da mu je ta biljka preko potrebna. Ali i dalje ostaje pitanje: da li mu je potrebna da bi nekog izlečio ili pak ubio?

Sidi Kabur žurno pođe ka zadnjem delu radnje. Osećam kako se strančeve oči prikivaju za mene. Učtivo se osmehujem, da bih već narednog trenutka ostao zatečen silinom njegovog pogleda. Sultanovi dvorani često izazivaju zavist. A tamnopusiti ljudi obučeni u raskošnu odeću povrh toga izazivaju i prezir. Zato taj pogled pripisujem takvim predrasudama. „*Salaam alejkum*. Mir s tobom, gospodine.“

„I s tobom.“

Pretvarajući se da skidam svoje nesrećne klompe, neprimetno ćuškam spisak koji držim u ruci ispod boce u kojoj se nalazi omiljeni mošus carice Zidane, gde će ga Sidi Kabur sigurno pronaći. Nas dvojica često koristimo taj sistem: čovek nikad ne može da bude previše obazriv kada se bavi tako šakaljkivim poslovima. Ostavljam klompe ispod tezge, odakle ću ih kasnije uzeti, a potom se uspravljam i teatralno brišem kišu sa ogrtača kako bi stranac video da su mi ruke prazne.

Ježim se od njegovog pogleda koji je i dalje prikovan za mene. Jesam li ga možda video negde na dvoru? Crte njegovog lica su mi donekle poznate. Ispod pletene crvene kape, tesno pripijene uz glavu, primećujem kako mu štrče kosti: ovaj čovek bi se svakako mogao smatrati naočitim da mu oko usana ne lebdi

Lavirint uzdaha

taj opaki izraz. Isto tako uočih da nema alku u uhu. Da možda nije oslobođeni rob? Ili trgovac koji se nekim poslom zatekao u gradu? Sve je moguće. Maroko predstavlja veliko trgovačko raskršće, zbog čega čitava zemlja podseća na ogromnu pijacu. Ali zašto mi je Sidi Kabur uputio onaj upozoravajući pogled ako je taj čovek samo običan trgovac? I zašto taj neznanac bez imalo uvijanja pokušava da kupi veoma moćan otrov? Ako zna ko sam, onda sigurno može pretpostaviti da sam i ja tu došao sličnim poslom. Da to nije neki test? I ako jeste, ko to pokušava da me stavi na kušnju?

Naravno, moram da budem sumnjičav. Ja sam čovek koji ima dosta neprijatelja, baš kao i moja gospodarica.

Sidi Kabur se vraća nazad. „Jesi li ovo tražio?“

Stranac podiže lukovice ka nosu, kao da pukim čulom mirisa može da ustanovi ispunjavaju li one njegove standarde. Još jedan pogrešan potez: svaki pravi trovač zna da uopšte nije važno koliko je koren star. Poput svog rođaka ljljana, vučji luk neograničeno dugo zadržava svoja smrtonosna svojstva.

„Koliko?“

Travar navodi paprenu cenu i stranac uz malo cenkanja pristaje na nju, što me neminovno navodi na zaključak da to ne sluti na dobro. Dok južnjak pretura po kesi sa novcem, žurno napuštam radnju i izlazim na *suk* Hena, umalo se ne sudarivši sa ručnim kolicima sa kojih štrči visoka gomila posuda za vodu, lonaca i šerpi. Vešto zaobilazim natovarene magarce, skupine žena pod velovima i buljuke nestašne dece, nadajući se da će oni preprečiti put mogućim progoniteljima. Pronalazim utočište pod nadstrešnicom tezge na kojoj se prodaje kafa, obazrivo se osvrćem i posmatram ljude koji promiču preko *suka*, pogledom tražeći oštre crte lica ispod pletene crvene kape. Uverivši se da mi niko nije za petama, počinjem da proklinjem svoju ludost. Uvrede onih evropskih robova su mi istanjile nerve. Ja više nisam ja.

Osim toga, treba da obavim neke poslove za svog gospodara. Nemam vremena da hvatam zjale na *suku* i da raspirujem svoju paranoju. Biće mi pametnije da Sidi Kaburu prepustim da se otarasi onog južnjaka i da se lati caričine narudžbine. Kasnije ću svratiti do njega. Sigurno mu treba malo vremena da pripremi neke od stvari koje sam primetio na spisku.

Tezga na kojoj se prodaju abajlije i oprema za konje nalazi se na drugom kraju *suka*, iza tezgi koje drže suknari, galanteristi i krojači, kožari i obućari. Tamo zatičem krupnog trgovca čija je koža skoro jednako tamna kao moja. Objašnjavam mu zbog čega sam došao i njegovo tugaljivo lice poprima izraz

gotovo komične zaprepašćenosti. „Hoćeš da ti napravim torbu za konjski izmet? Izvezenu zlatom?“

Klimam glavom. „Da. To je za jednog naročito uzvišenog konja. On je bio na hodočašću u Meki i njegova balega ne sme da padne na zemlju.“ Potom mu do najsitnijih pojedinosti opisujem kakvu tačno torbu Mula Ismail želi.

Trgovac beči oči i pita koliko je sultan spreman da plati za tako prefinjen rad, ali njegovo lice odiše poraženošću jer unapred zna odgovor.

Pomirljivo širim ruke. Svi znaju da je sultan užasno tvrd na parama. Čitava zemlja i sve što se u njoj nalazi pripada njemu: zašto bi onda uopšte trebalo išta da plaća? Kakvu svrhu ima novac u tako postavljenom sistemu? Ali moj gospodar, uprkos tome, gomila silno blago u svojoj riznici i, ako je verovati glasinama, u brojnim tajnim odajama ukopanim ispod palate. Samo jedan dan kako je njegov brat sultan Mula Rašid poginuo dok je, slaveći okončanje Velikog posta mahnito gonio svog konja kroz vrtove palate u Marakešu a jedna povijena grana narandžinog drveta ga tresnula po glavi poput neke fatalne krune, Ismail je zauzeo riznicu u Fesu i proglasio se za cara. Pošto je tim činom preuzeo kontrolu nad vojničkim platama, vojni zapovednici su se odmah svrstali na njegovu stranu. On je lukav i promućuran čovek, moj gospodar: on ume da namiriše gde počiva moć. I pristaje mu da bude car, pa makar i samozvan.

Podsećam sirotog trgovca da će mu takva narudžbina obezbediti još unosnog posla, jer će sigurno biti mnogo onih koji će se povesti za primerom mog gospodara. Ali dok napuštam tezgu primećujem da on i dalje sumnja da će uspeti da privuče mnogo mušterija koje će želeti da kupe zlatom izvezene vreće za konjski izmet.

Ostale zadatke ispunjavam sa priličnom lakoćom jer trgovci već poznaju pravila igre. Osim toga, velika je čast snabdevati cara koji vodi poreklo direktno od Proroka. To je nešto čime će moći da se hvale na sva usta. Neki su čak postavili oznake na kojima piše: *Po narudžbini Njegovog veličanstva, sultana Mula Ismaila, cara svekolikog Maroka, Bog mu podario slavu i dug život.* Dok grabim preko *suka*, razmišljam kako će nas taj sigurno sve nadživeti. A pogotovo nesrećnike poput mene koji se neprestano nalaze na udaru njegove plahovite naravi. Ili njegove mača.

Za razliku od ostalih, naredni zadatak me ispunjava radošću i nestrpljenjem. Koptski knjižar retko posećuje Meknes, ali je u ovo znamenito doba odlučio da dođe u specijalnu posetu kako bi isporučio svetu knjigu kojom Ismail želi da obogati svoju čuvenu zbirku. To, naravno, ne znači da Ismail

Lavirint uzdaha

ume da pročita makar ijednu reč iz tih knjiga. (Šta će mu to kad može da plati učenjake koji će čitati umesto njega? A, osim toga, on zna čitav Kuran napamet, što je postignuće kojim se često i rado razmeće.) Ali iako ne zna da čita, Ismail voli svoje knjige i prema njima se ophodi sa neizmernim poštovanjem: svakako više ceni te knjige nego živote svojih podanika.

Učtivo pozdravljam Egipćanina, usput se raspitujući za njegovu ženu, decu, majku, rođake i koze, posle čega me on nakratko ostavlja samog kako bi doneo naručeni primerak iz skladišta koje iznajmljuje dok boravi u gradu. Dok ga čekam, ubijam vreme opijajući se mirisom vremešne kože i pergamenta, dodirujući kitnjaste korice i iščitavajući izgravirane stihove. Knjižar se konačno vraća nazad rumen i zadihan a kapuljača na *dželabi* mu je mokra. Vadi knjigu iz lanenog zaštitnog platna i odmah mi postaje jasno zašto je nije čuvao među ostalim inventarom. Njena lepota mi istog časa oduzima dah. Povez je ukrašen pozlatom u dve različite nijanse. Na središnjem panelu, unutar debele dvostruke bordure, iscrtane su složene kitnjaste šare koje uveliko podsećaju na desene koji krase tepihe u sultanovim privatnim odajama, veličanstvene stvari donete sa dalekih mesta kao što su Herat i Tabriz.

„Mogu li?“ Trudim se da mi lice ostane pribrano, ali mi ruke drhte dok ih pružam ka knjizi.

„Potiče iz Širaza. Nastala je u ranom razdoblju dinastije Safavida. Vidiš li umetak na unutrašnjoj strani korice? Tako je prefinjen i krhak.“

„Da li je ovo svila ili papir?“ Klizim vrhovima prstiju preko delikatnog rupičastog umetka ispod koga se naziru svetlucavi rombovi tirkizne boje.

Koptski knjižar se snishodljivo osmehuje. „Svila, naravno.“

Nasumično otvaram knjigu i pronalazim sto trinaestu suru, *Al-Falak*. Prstom pratim zavojite kaligrafske ukrase, naglas iščitavajući reči: „Utočište tražim kod Gospodara praskozorja, od zla koje vreba u tvorevini Njegovoj i zla tmine koja se spušta. Od zlih čini koje nastaju kada vračare duvaju u čvorove i zla koje se začinje u zavidljivim dušama...“ Te reči predstavljaju veran opis moga sveta. Polako podižem pogled sa kitnjastih stranica. „Ova knjiga je dostojna lepote reči koje su u njoj sadržane.“

„Da, ona uistinu predstavlja neprocenjivo blago.“

„Ako bih sultanu rekao da ovu knjigu smatraš neprocenjivom, on bi samo slegnuo ramenima i izjavio da, u tom slučaju, šta god da ti da neće biti dovoljno i da je zato bolje da ti ne da ništa.“ Obazrivo zastajem. „Ali ja imam ovlašćenje da unapred istupim sa ponudom.“ Nudim pozamašnu sumu.

Egipćanin traži dvaput veću svotu, da bismo se nakon kratkotrajnog učtivog cenkanja našli negde na pola puta.

„Dođi u palatu prvog jutra posle svečanog otvaranja“, kažem mu, „i veliki vezir će ispoštovati našu pogodbu.“

„Nameravao sam da knjigu sutra odnesem sultanu.“

„To je nemoguće. Moram odmah da uzmem knjigu jer Mula Ismail izgara od želje da je što pre vidi. Osim toga, sutra je dan okupljanja* pa sultan neće primiti posetioce.“

„Nećeš je valjda nositi po ovakvom vremenu? Biće upropašćena ako na nju padne ijedna kap kiše. Bolje da je donesem na *sabat*,** propisno upakovanu, i da mu je lično uručim.“

„Izgubiću glavu ako se vratim praznih šaka. Doduše, moja glava je prilično ružna, ali sam nekim čudom ipak vezan za nju.“

Na knjižarevom licu se pomalja kiseo osmeh i odmah mi padaju na pamet glasine da se taj muškarac, mada kod kuće ima uzornu suprugu i decu, povremeno viđa s jednim ili dvojicom mladića koje čestito nagrađuje za usluge koje mu pružaju, što je praksa koja može biti sasvim prihvatljiva u Egiptu, ali koja nije baš poželjna u Ismailovom Maroku. „Tvoja glava nipošto nije ružna i ne bih želeo da se rastaneš od nje, Nus-Nuse. Zato ću ti dopustiti da uzmeš ovu knjigu. Ali zapamti da je moraš čuvati po cenu života. Doći ću po isplatu na dan sabata, rano ujutru.“ Knjižar tiho uzdiše, pažljivo umotava knjigu u laneno platno i pruža je meni. „Zapamti, na čitavom svetu nema knjige koja se može meriti s ovom.“

Lagao bih kad bih rekao da mi je svejedno što sa sobom moram da vučem takvo blago, ali se tešim pomišlju kako mi je ostalo da izvršim još samo dva zadatka: da nabavim neke začine za mog prijatelja Malika i da ponovo svratim do onog travara i preuzmem Zidaninu narudžbinu.

Malik i ja često razmenjujemo usluge: naše prijateljstvo je zasnovano na čudnoj mešavini nužnosti i međusobne naklonosti, pošto je on Ismailov glavni kuvar, dok sam ja, između ostalog, sultanov degustator. Pod takvim okolnostima uzajamno poverenje predstavlja veoma korisnu stvar. Zbog stvari koje je Malik naručio – *ras el hanuta* spravljeno po njegovoj recepturi i esencije ružinog ulja koja predstavlja omiljeni sastojak Ismailovog *kuskusa**** – ponovo

* Šesti dan islamske nedelje koji odgovara našem petku. (Prim. prev.)

** Sedmi i završni dan islamske nedelje. (Prim. prev.)

*** Tradicionalno marokansko jelo. (Prim. prev.)

Lavirint uzdaha

odlazim do onog dela pijace gde se prodaju začini i potom se na brzinu vraćam do skrivene radnjice Sidija Kabura.

Savijam leđa i provlačim se ispod nadstrešnice, gde na svoje iznenađenje zatičem praznu radnju. Možda je Sidi Kabur nakratko šmugnuo da popije čaj s nekim od obližnjih trgovaca ili da donese još ćumura za svoj mangal. Pomeram bocu sa mošusom u stranu i sa olakšanjem primećujem da Zidanin spisak više nije tu. Možda je travar otišao po neki sastojak koji čuva na nekom diskretnijem mestu...

Prolazi još nekoliko minuta ali njega i dalje nema. Omamljujući miris tamjana, koji dopire iz mesingane kadionice, počinje sve više da me guši. To nije onaj prijatni miris koji obično prožima Sidijevu radnju – malo smole *elemi* pomešane sa belim benzoinom – već neka složenija kombinacija u kojoj uspevam da razaberem miris alojinog drveta i sukobljene mirise čilibara i borove smole, jedan sladak a drugi opor, koje niko pri zdravoj pameti ne bi pomešao.

Hajde, vraćaj se, mrmljam u sebi osećajući kako mi se utroba grči od strepnje. Da li treba da sačekam ili da odem? Moja strepnja postaje sve snažnija. Sultan će uskoro krenuti u podnevni obilazak i sigurno će očekivati da mu se pridružim, kao što uvek radim. Ali ako se vratim u palatu bez Zidanine narudžbine ona će se sigurno razbesneti – ili će, što je još gore, utonuti u onu tihu zamišljenost koja obično prethodi činu surove osvete. Neprestana razapetost između njihovih suprotstavljenih hirova predstavlja opasnost koja se svakodnevno nadvija nad mojim postojanjem. Ponekad mi je teško da kažem ko je od njih dvoje opasniji – da li sultan, sa svojim neobuzdanim besom i naprasnim izlivima nasilja, ili pak njegova glavna supruga sa svojom daleko suptilnijom lepezom užasa. Nisam baš siguran da verujem u delotvornost njene magije jer, uprkos činjenici da potičemo iz sličnih tradicija (ja iz plemena Senufo, a ona iz susednog plemena Lobi), smatram da sam na svojim putovanjima dostigao izvestan stepen prosvetćenosti. Pa ipak, kada je u pitanju efikasna upotreba svih mogućih vrsta suptilnih otrova, uopšte ne sumnjam u Zidanine sposobnosti. Nije mi nimalo drago što caricu moram snabdevati otrovima koji joj pomažu da ostvari svoje opake planove, ali kao dvorski rob nemam mnogo izbora. Dvor u Meknesu podseća na paukovu mrežu zakulisnih radnji i prevara, smutnji i intriga. Na takvom mestu je gotovo nemoguće kretati se pravolinijskom putanjom: čak i najispravniji čovek može biti primoran na kobne ustupke.

Ozlojeđeno krećem ka zadnjem delu radnje. Pred mojim očima promiču kutije sa nakostrešenom čekinjom bodljikavih prasića i mišjim trepavicama

(trepavice mužjaka su u jednoj kutiji, a ženki u drugoj); posude sa antimonom, arsenikom i zlatnom prašinom; osušeni kameleoni, ježevi, zmije i daždevnjaci. Amalije protiv urokljivog oka, ljubavni napici i poslastice koje privlače *džine* sa jednakom sigurnošću kao što šećer privlači ose. Dok se provlačim duž prašnjavog zadnjeg zida, preda mnom izranja ogromna staklena tegla puna očnih jabučica. Užasnuto uzmičem, zapeh bokom za policu i tegla se opasno naginje u stranu. Očne jabučice počinju da zveckaju, ostavljajući utisak da zure pravo u mene, kao da sam naprasno razbudio čitavu vojsku zatočenih *džina*. Tada shvatih da se ugao police pomerio kad sam tresnuo u nju. Zato pažljivo spustih umotani Kuran pored sebe i namestih policu kako bi tegla bila bezbednija, čestitajući sebi što sam izbegao katastrofu. Upravo sam se pitao kako je Sidi Kabur uspeo da nabavi toliko ljudskih jabučica, kad primetih da zenice imaju vertikalne preoze, kao kod mačjih ili kozjih očiju.

Stvarno više ne mogu da ostanem ovde. Napustiću radnju i krenuti pravo ka palati kako bih se pridružio Mula Ismailu u redovnom podnevnom obilasku. Objasniću Zidani da je njen spisak uručen i da ću kasnije svratiti po naručene stvari, moleći se da mi sreća bar još ovoga puta ne okrene leđa. To je jedina razumna stvar koju mogu da učinim. Okrenuh se ka vratima, odlučno i previše brzo. Jednim stopalom zapeh o neku prepreku na podu i izgubih ravnotežu.

Obično sam gibak i okretan, ali su me one očne jabučice valjda uznemirile – ili čak uzrokovale moj pad, i to baš u trenutku dok sam sebi čestitao što sam uspeo da se oduprem njihovom zlom uticaju – i sledeće čega sam svestan jeste da ležim opružen kao proštac, sa glavom nabijenom uz gomilu korpi koje počinju da se teturaju i stropoštavaju, zasipajući me oštrim bodljama i osušanim škorpionima i, kao što shvatam dok zgroženo podižem jednu od tih stvari i bacam je što dalje od sebe, pravom pravcatom lavinom mrtvih žaba. Preneraženo skačem na noge, pokušavajući da zbacim ta odvratna mrtva stvorenja sa sebe. Nakostrešene bodlje i škorpijske kandže koje prijanjaju uz moj vuneni *burnus* neće da se skinu ni za živu glavu. Polako ih skidam, jednu po jednu, a potom proveravam zadnji deo ogrtača i primećujem da sam usput preturio i posudu sa *košenilom** koji poput pohlepne crvene plime gamiže naviše, natapajući belu vunu mog ogrtača.

Moja pribranost se raspršuje u paramparčad: moj prelepi ogrtač, finiji od bilo čega što bih sebi ikada mogao da kupim, nekada je pripadao lično Ismailu

* Grimizna boja koja se dobija od lovorove štitaste vaši. (Prim. prev.)

Lavirint uzdaha

a sada je bespovratno upropašćen. Kada nešto dobijete na poklon, sa tim obično možete da radite šta god vam se prohte, ali naš sultan ima užasno dobro pamćenje i lošu naviku da se raspituje zašto ne nosite ono što vam je on tako velikodušno poklonio: video sam mnogo sirotana koji su izgubili udove, pa čak i glavu, zbog toga što sultan nije bio zadovoljan njihovim odgovorom.

Grabim jedan kraj ogrtača i grčevito ga uvrćem, pokušavajući da istisnem crvenu tečnost, samo zato da bih ustanovio kako je ta tečnost gušća i tamnija od *košenila* i da mi se lepi za dlanove. A tada neki čudan miris počinje da mi prodire u usta i nozdrve, miris koji nema nikakve veze sa zdrobljenim bubama ili tamjanom, ni bilo čim lepim ili svetim.

Užasnuto spuštam pogled i otkrivam da je ta prepreka na koju sam nabasao zapravo leš Sidija Kabura. Grkljan mu je prerezan, jednako vešto i elegantno kao kod ovce koja je zaklana za idsku gozbu. Ubica je takođe odsekao njegovu lepu belu bradu koja mu sada leži na grudima preko velike grudve zgrušane krvi. Creva su mu se u trenutku smrti ispraznila, odakle potiče taj vonj koji se oseća unaokolo i meša sa aromatičnim dimom što se širi kroz radnju. Krvnik je sigurno ubacio u kadionicu sve što mu je došlo pod ruku kako bi zamaskirao taj stravični vonj.

Odjednom me obuzima neizmerna tuga. Muslimanska religija propoveda da je smrt obaveza, zadatak koji se mora izvršiti; da to nije kazna ili tragedija, niti nešto od čega treba zazirati. Ali ta nežna filozofija iz nekog razloga ne može da obuhvati brutalnost ove smrti. Sidi Kabur je za svog života predstavljao oličenje prefinjenosti. I zato mi činjenica da je neko zverski iskasapio njegovo telo i ostavio ga da leži u moru sopstvene krvi i nečisti, sa obnevidelim očima koje zure kroz tu jezivu pomrčinu, deluje tako gnusno da moj um odbija da je pojmi. Savih se ka njemu kako bih sklopio te sirote iskolačene oči i primetih kako mu nešto štrči iz usta. Polako pružih ruku ka posivelim usnama.

Još pre nego što sam stigao da ispitam taj turobni plen kroz glavu mi prostruji potmula spoznaja. Znam šta je to. Sažvakani krajičak papira na kome sam ispisao Zidaninu narudžbinu. Stari travar je očigledno pokušao da ga sakrije od ubice tako što ga je pojeo. Ili mu je ubica možda lično nagurao taj spisak u usta. Ostatak spiska je nestao, ali ne znam da li je završio u Sidi Kaburovom jednjaku ili u šakama njegovog krvnika. Niti mogu da ostanem na tom mestu dovoljno dugo da bih to saznao, jer mi kroz glavu u tom trenutku prođe još jedna strašna pomisao. A potom i druga.

Shvatam da sam umazan krvlju i da bih, ako me neko zatekne u takvom stanju, lako mogao da budem proglašen za ubicu. A onda se prisetih da sam,

Džejn Džonson

pre nego što sam pokušao da ispravim policu na kojoj se nalazi tegla sa očnim jabučicama, spustio onaj neprocenjivi Kuran na pod, pored svojih nogu.

Polako se okrećem, osećajući kako mi se žuč diže ka grlu, samo zato da bih shvatio kako su se moji najcrnji strahovi obistinili. Donedavno besprekorno belo zaštitno platno sada je zamazano drečavim grimiznim mrljama. Mahnito skidam platno sa dragocenog predmeta koji se nalazi unutra...

Krv na svetom Kuranu predstavlja nečuveno svetogrđe. Ali krv na safa-vidskom Kuranu koga Ismail tako žarko želi da se domogne predstavlja ne-sumnjiv nagoveštaj spore i mučne smrti.

Moje smrti.